

Ποια Ευρώπη Θέλουμε;

Δρ Μάνος Δανέζης
Επίκουρος Καθηγητής Αστροφυσικής ΕΚΠΑ

(Από το βιβλίο των Μάνου Δανέζη και Στράτου Θεοδοσίου: «*Το Μέλλον του Παρελθόντος μας – Επιστήμη και Νέος Πολιτισμός*», Εκδόσεις Δίαυλος, Αθήνα 2005)

Η Νέα Ευρωπαϊκή συγκρότηση Η Ιμπεριαλιστική Αυτοκρατορία*

Βλέπε και M. Hardt - A. Negri, «Αυτοκρατορία», εκδ. Scripta Αθήνα 2002.

Ένα βασικό πολιτισμικό στοιχείο του Νέου Ουμανιστικού Πολιτισμικού Ρεύματος, είναι η νέα έννοια που δίνεται στον όρο «παγκοσμιότητα».

Με βάση τα ιστορικά δεδομένα, το άκουσμα του όρου αυτού, ανασύρει επώδυνες κοινωνικές καταστάσεις, όπως αυτές της «ιμπεριαλιστικής αυτοκρατορίας».

Η σύγχυση αυτή είναι κατανοητή, εφόσον μια ολόκληρη ιστορική περίοδο η έννοια της παγκοσμιότητας ήταν αποκομμένη, ουσιαστικά, από τις έννοιες της «σχέσης», της «αποδοχής» και του «αμοιβαίου σεβασμού» των φυλετικών, εθνολογικών και οικονομικών ιδιαιτεροτήτων της παγκοσμιοποιημένης κοινωνίας. Οι έννοιες αυτές είχαν αντικατασταθεί στην πράξη με εκείνες της «υποτέλειας» και της «βίαιης επιβολής» των πολιτισμικών επιλογών ενός πανίσχυρου, σε όλα τα επίπεδα, παγκοσμιοποιητικού κέντρου.

Με βάση αυτά τα χαρακτηριστικά είχε διατυπωθεί η θεωρία «του κέντρου και της περιφέρειας» σύμφωνα με την οποία, κάθε περιφερειακό Έθνος - Κράτος αναζητούσε την αυτοδιάθεσή του σε σχέση με κάποιο άλλο ισχυρό και δεσποτικό Έθνος - Κράτος του οποίου ήταν φόρου υποτελής.

Η θεωρία αυτή δεν διαπότιζε μόνο τις σχέσεις μεταξύ των κρατών της περιφέρειας και του κράτους-κέντρου, αλλά πολλές φορές και τις σχέσεις μεταξύ περιοχών του αυτού Έθνους-Κράτους. Έτσι μπορούμε να διακρίνουμε ιστορικά περιπτώσεις όπου περιοχές εντός του ενιαίου εθνικού χώρου, εξεγείρονταν ενάντια σε κάποια άλλη εθνική περιοχή, όταν δημιουργείτο η εντύπωση ότι η περιοχή αυτή αναγορεύεται σε εσωτερικό εθνικό κέντρο, καταπιέζοντας ή καταπατώντας τις τοπικές ιδιαιτερότητες και τα συμφέροντα άλλων εθνικών περιοχών.

Με βάση τις προηγούμενες ιδέες, δομήθηκε ιστορικά η έννοια της κλασικής «ιμπεριαλιστικής αυτοκρατορίας». Τέτοιου είδους αυτοκρατορίες έχουν προσπαθήσει να εγκαθιδρύσουν, πρωτίστως, πολλά ευρωπαϊκά κράτη όπως, η Αγγλία, ή Γαλλία, η Ισπανία και η Γερμανία.

Μια Ιμπεριαλιστική Αυτοκρατορία θεμελιώνεται πάνω στην ιδέα της επέκτασης, της απόλυτης κυριαρχίας ενός κράτους πάνω σε άλλα. Βασική έννοια συγκρότησής της είναι η προϋπαρξη «συνόρων», και η διαίρεση του κόσμου σε ανεξάρτητα Έθνη-Κράτη με καθαρά «τοπικά» χαρακτηριστικά, στο επίπεδο της οικονομικής, πολιτικής και κοινωνικής τους ανάπτυξης.

Σήμερα πλέον η κατάργηση των συνόρων μεταξύ των δυτικών κοινωνιών, σε οικονομικό και πολιτισμικό επίπεδο, καθώς και η μετεξέλιξη του εθνικού

καπιταλισμού σε πολυεθνικό, άλλαξε τις δυτικές κοινωνίες και κατέστησε την ιμπεριαλιστική αυτοκρατορία ένα απλό ιστορικό γεγονός.

Ορθά λοιπόν οι M. Hardt και A. Negri στο βιβλίο τους «Αυτοκρατορία» αναφέρουν: «*Ούτε οι ΗΠΑ, αλλά εδώ που τα λέμε ούτε και κανένα άλλο εθνικό κράτος δεν μπορεί σήμερα να αποτελέσει το κέντρο ενός ιμπεριαλιστικού σχεδίου. Ο ιμπεριαλισμός έχει ξοφλήσει. Κανένα εθνικό κράτος δεν πρόκειται πια να ηγηθεί του κόσμου με τον τρόπο που ηγήθηκαν τα ευρωπαϊκά έθνη κατά τους νεότερους χρόνους*».

Αυτή την πραγματικότητα, δεν την έχουν συνειδητοποιήσει πολλά Έθνη-Κράτη, τα οποία συνεχίζοντας την προσπάθεια εγκαθίδρυσης μιας παγκόσμιας ιμπεριαλιστικής αυτοκρατορίας, οδηγούνται σε έναν ιδιότυπο και πολυεπίπεδο πολιτισμικό αφανισμό. Τα κράτη αυτά, μη συνειδητοποιώντας τις ιστορικές αλλαγές σε παγκόσμιο επίπεδο, ερμηνεύουν τον επιχειρούμενο δομικό μετασχηματισμό του καπιταλισμού, όχι ως προσπάθεια επιβίωσής του μέσα σε ένα άξενο έως εχθρικό διεθνές κοινωνικό περιβάλλον, αλλά ως νίκη του. Ως εκ τούτου προσπαθούν να τον επιβάλουν με κάθε μέσον, βασικά βίαιο και милитарιστικό, όσο διαρκούν οι ψευδείς κραυγές θριάμβου της πρόσκαιρης ανθρωπίνης υπεροψίας και σκοπιμότητας στο στενό οικονομικό επίπεδο.

Όπως αναφέρει ο Paul Sweery (Monthly Review, Sept. 1988): «*Ο υπαρκτός σοσιαλισμός έχει αποτύχει. Ο παγκόσμιος καπιταλισμός εμφανίζεται ξανά νικηφόρος. Η νίκη του όμως είναι αρκετά ρηχή. Αρκεί να τονίσει κανείς ότι η ανεργία στις καπιταλιστικές χώρες παραμένει σε ιστορικά υψηλά επίπεδα και μια αυξανόμενη αναλογία νεαρού πληθυσμού αντιμετωπίζει ένα μέλλον χωρίς ελπίδα για ουσιαστική εργασία, ενόσω στις πλέον πολυπληθείς υποανάπτυκτες χώρες το πραγματικό εισόδημα και οι συνθήκες διαβίωσης της μεγάλης πλειοψηφίας των λαών βρίσκονται σε κατακόρυφη πτώση. Είναι δύσκολο να σκεφτεί κανείς πιο σημαντικές ενδείξεις αποτυχίας*».

Η συνειδητοποίηση όμως της αδυναμίας των δυτικών αυτών κρατών να συλλάβουν την καλπάζουσα αλλαγή των παγκόσμιων πολιτισμικών δεδομένων, δεν πρέπει να δημιουργεί αισθήματα αντιπαλότητας και εχθρικής διάθεσης απέναντί τους. **Λόγω της ενιαίας δομής του δυτικού πραγματιστικού πολιτισμικού ρεύματος, κάθε πολιτισμική κατάρρευσή τους δεν μπορεί να έχει μόνο τοπικό χαρακτήρα αλλά υπερεθνικό.** Αυτό σημαίνει ότι μια τέτοια κατάρρευση, θα παρασύρει μαζί της ολόκληρη τη δυτική κοινωνία, λόγω της ενότητας της δυτικής πολιτισμικής ταυτότητας.

Η νέα Ευρωπαϊκή Αυτοκρατορία

Τα ευρωπαϊκά κράτη έχοντας πλέον πλούσιες εμπειρίες, συνειδητοποίησαν πρώτα την χρεοκοπία ενός νέου τέτοιου εγχειρήματος.

Η συνειδητοποίηση όμως, της ανάγκης έκφρασης των νέων οικονομικών και καπιταλιστικών δεδομένων σε διεθνές επίπεδο, ανάγκασε τα ευρωπαϊκά Έθνη - Κράτη να συγκροτήσουν μια νέα ιδέα περί αυτοκρατορίας, την οποία αναλύουν με μοναδικό τρόπο οι M. Hardt και A. Negri στο βιβλίο τους «Αυτοκρατορία» (Εκδόσεις Scripta, Αθήνα 2002). Αναφέρουν συγκεκριμένα οι συγγραφείς για την νέα αυτή ευρωπαϊκή αυτοκρατορική πρόταση: «*Αντίθετα με τον ιμπεριαλισμό, η Αυτοκρατορία δεν εγκαθιστά κάποιο εδαφικό κέντρο εξουσίας, ούτε εξαρτάται από αμετακίνητα σύνορα και φραγμούς. Είναι ένας αποκεντρωμένος και απεδαφικοποιημένος μηχανισμός, που σταδιακά ενσωματώνει ολόκληρο τον πλανήτη στα ανοικτά, επεκτεινόμενα σύνορά του... Η έννοια της αυτοκρατορίας*

διακρίνεται κατά βάση από την έλλειψη συνόρων, η εξουσία όμως της αυτοκρατορίας δεν έχει όρια. Πρώτα από όλα λοιπόν, η έννοια της αυτοκρατορίας προϋποθέτει ένα καθεστώς το οποίο ουσιαστικά περικλείει τη χωρική ολότητα, ή μάλλον κυβερνά όλον τον «πολιτισμένο κόσμο». Δεν υπάρχουν εδαφικά σύνορα που να περιορίζουν την εξουσία της. Κατά δεύτερον, η έννοια της αυτοκρατορίας παρουσιάζεται όχι ως ένα ιστορικά προσδιορισμένο καθεστώς που σχηματίζεται μέσα από κατακτήσεις, αλλά μάλλον ως μια τάξη πραγμάτων, που κατ' ουσία αναστέλλει την ιστορία και με αυτόν τον τρόπο παγιώνει την υφιστάμενη κατάσταση των πραγμάτων εις τους αιώνες... Με άλλα λόγια η αυτοκρατορία παρουσιάζει την εξουσία της όχι ως μία μεταβατική στιγμή μέσα στη ροή της ιστορίας, αλλά ως ένα καθεστώς χωρίς χρονικά όρια και υπό αυτή την έννοια έξω από την ιστορία.

Κατά τρίτον, η εξουσία της Αυτοκρατορίας λειτουργεί σε όλους τους καταγραφείς της κοινωνικής τάξης, εκτεινόμενη ως τα βάθη του κοινωνικού κόσμου. Η Αυτοκρατορία δεν διαχειρίζεται μόνο ένα έδαφος και έναν πληθυσμό. Αλλά δημιουργεί επίσης τον ίδιο τον κόσμο στον οποίο ενοικεί. Δεν ρυθμίζει μόνο την ανθρώπινη αλληλεπίδραση, αλλά αποσκοπεί να εξουσιάσει άμεσα την ανθρώπινη φύση. Το αντικείμενο της εξουσίας είναι ο κοινωνικός βίος στο σύνολό του και γι' αυτό το λόγο η Αυτοκρατορία αποτελεί την παραδειγματική μορφή της βιοεξουσίας. Τέλος, μολονότι η πρακτική της Αυτοκρατορίας βαφτίζεται συνεχώς στο αίμα, η έννοια της Αυτοκρατορίας είναι πάντοτε αφιερωμένη στην ειρήνη, μια διηνεκή και καθολική ειρήνη εκτός ιστορίας».

Γενικά στοιχεία ενός Νέου Ουμανιστικού Πολιτισμικού Ρεύματος

Η Ουμανιστική Αυτοκρατορία

Όπως παρατηρήσαμε στα προηγούμενα, οι M. Hardt και A. Negri αναλύουν με σκληρό τρόπο τη δομή της νέας Αυτοκρατορικής πρότασης την οποία οικοδομούν τα ευρωπαϊκά έθνη στην προσπάθεια τους να ξεπεράσουν την πολιτισμική κρίση που τα μαστίζει.

Παρά την σκληρή τους κριτική οι δύο μεγάλοι διανοητές δεν στέκουν στείρα πολέμιοι όλων αυτών των προσπαθειών επαναπροσδιορισμού ενός νέου πολιτισμικού ρεύματος. Αντίθετα, καλούν τις ευρωπαϊκές κοινωνίες να συμμετάσχουν σε μια κοινή προσπάθεια εξανθρωπισμού της νέας αυτής Ευρωπαϊκής Αυτοκρατορίας. Αναφέρουν ειδικότερα: «Η αυτοκρατορία με την οποία βρισκόμαστε αντιμέτωποι διαθέτει τεράστιες δυνάμεις καταδυνάστευσης και καταστροφής. Το γεγονός αυτό όμως έπ' ουδενί τρόπο πρέπει να μας κάνει να νοσταλγήσουμε τις παλαιές μορφές κυριαρχίας. Το πέρασμα στην Αυτοκρατορία και οι συνεπαγόμενες διαδικασίες της παγκοσμιοποίησης προσφέρουν νέες δυνατότητες για τις δυνάμεις της απελευθέρωσης. Η παγκοσμιοποίηση ασφαλώς δεν είναι μονοδιάστατη όπως και οι πολλαπλές διαδικασίες που αναγνωρίζουμε. Φρονούμε ότι έχουμε το πολιτικό καθήκον, όχι απλώς να αντισταθούμε σε αυτές τις διαδικασίες, αλλά να τις οργανώσουμε με νέο τρόπο και να τις κατευθύνουμε προς νέους στόχους. Οι δημιουργικές δυνάμεις του πλήθους που συντηρούν την Αυτοκρατορία είναι εξ' ίσου ικανές να οικοδομήσουν αυτόνομα μίαν αντι-αυτοκρατορία, μια εναλλακτική μορφή πολιτικής οργάνωσης των παγκόσμιων ροών και ανταλλαγών. **Τούτο σημαίνει πως οι αγώνες για την αμφισβήτηση και την ανατροπή της Αυτοκρατορίας, όπως κι εκείνοι για την οικοδόμηση μιας πραγματικής εναλλακτικής, θα λάβουν χώρα στο ίδιο το αυτοκρατορικό πεδίο, και μάλιστα τέτοιου είδους αγώνες έχουν ήδη αρχίσει να εμφανίζονται στην παγκόσμια σκηνή. Μέσα από αυτούς τους αγώνες και πολλούς άλλους σαν κι**

αυτούς, η κοινωνία θα χρειαστεί να επινοήσει νέες δημοκρατικές μορφές και μια νέα συντακτική εξουσία, δια της οποίας κάποια μέρα θα κατορθώσουμε να προχωρήσουμε πέρα από την Αυτοκρατορία»

Η Νέα λοιπόν Ευρωπαϊκή Αυτοκρατορία είναι παρούσα και την παρουσία της δεν μπορούμε να την αγνοήσουμε. Στόχος μας όμως πρέπει να είναι η μετατροπή της σε μια Ουμανιστική Αυτοκρατορική δομή, η οποία δεν μπορεί να στηρίζεται μόνο στην ανάπλαση του πολιτισμικού πυλώνα της κοινωνικής φιλοσοφίας, και του πολιτικού συστήματος. Η μετεξέλιξη του καπιταλισμού και η μονόπλευρη αναδιατύπωση κανόνων λειτουργίας της οικονομίας και του πολιτικού συστήματος, δεν θα μπορέσουν να μας βγάλουν μόνες τους από την κρίση. **Βασικά θα πρέπει να στηριχθούμε στα νέα δεδομένα της μεγάλης επιστημονικής επανάστασης και να επιδιώξουμε μια αποκάθαρση των σημερινών μεταφυσικών και θεολογικών δεδομένων.**

Θεμέλιο μιας Ουμανιστικής Αυτοκρατορίας είναι η αλλαγή του εννοιολογικού περιεχομένου της έννοιας της «επεκτατικότητας». Ο όρος αυτός έχει πλέον την έννοια της «συμπερίληψης» και όχι της «κυριαρχίας». Η ουμανιστική αυτοκρατορία δεν αντιμάχεται, ούτε προσαρτά τους αντιπάλους της. Απλά προσπαθεί να ανοιχθεί προς αυτούς να τους πείσει και, με βάση τη συναίνεση, να τους συμπεριλάβει οικειοθελώς στο συνεχώς διευρυνόμενο και μεταλλασσόμενο δίκτυο αρχών και κοινών συμφερόντων σε όλα τα πολιτισμικά επίπεδα.

Η Ουμανιστική Αυτοκρατορία έχει ανοιχτά τα κοινωνικά της σύνορα σε όσους αντιλαμβάνονται ότι οι διαφορές φυλής, χρώματος και θρησκευματος είναι επουσιώδεις ή σχετικές και θα πρέπει, αν δεν μπορούμε να τις μηδενίσουμε, να μην τις συναισθανόμαστε. Η Ουμανιστική Αυτοκρατορία δεν απωθεί τους διαφορετικούς, αλλά τους έλκει στα πλαίσια μιας ειρηνικής τάξης και συμβίωσης χωρίς να αποζητά την πολιτιστική αφομοίωσή τους. Τέλος, στα πλαίσια της Ουμανιστικής Αυτοκρατορίας, η τοπική πολιτισμική αυτονομία αποτελεί μια θεμελιώδη προϋπόθεση της ανάπτυξης του νέου καθεστώτος. Η συναίνεση των πληθυσμών δεν επιβάλλεται άνωθεν, αλλά είναι αποτέλεσμα της αποτελεσματικής δράσης σε τοπικό επίπεδο.

Η κατάρρευση των δυτικών κοινωνιών θα είναι αναπόφευκτη αν δεν κατανοήσουμε ότι, η νέα Ευρωπαϊκή Αυτοκρατορία δεν θα αποτελέσει λύση του προβλήματος, αν δεν ταυτιστεί με τις δομές ενός Νέου Πολιτισμικού Ρεύματος. Δεδομένου ότι ο ουμανισμός είναι η ψυχή του νέου πολιτισμικού ρεύματος, η Αυτοκρατορική πρόταση της Ευρώπης θα πρέπει να είναι ισχυρά ουμανιστική με κέντρο της τον άνθρωπο και τις πνευματικές, ψυχικές και βιολογικές ανάγκες του.